

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

« ПРОТИДІЯ ФІНАНСОВОМУ ШАХРАЙСТВУ В УКРАЇНІ»

кваліфікаційна робота

здобувача освітнього ступеня

«магістр»

ДОЛИНЮК Христини Тарасівни

2 курсу денної форми навчання

спеціальності 072 «Фінанси,

банківська справа та страхування»

ОПП «Фінансова розвідка»

Науковий керівник

завідувач кафедри фінансів та

обліку Інституту управління,

психології та безпеки,

доектор економічних наук, доцент

МЕЛЬНИК Степан Іванович

Рецензент

доектор економічних наук, професор

ЯВОРСЬКА ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

„05” грудня 2022 р., протокол № 7

завідувач кафедри фінансів та обліку

_____ МЕЛЬНИК С. І.

(підпис)

Львів

2022

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки

Кафедра фінансів та обліку

Освітній ступінь «магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

фінансів та обліку

_____ Степан МЕЛЬНИК

«01» липня 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ДОЛИНЮК Христини Тарасівни

1. Тема роботи «Протидія фінансовому шахрайству в Україні»
керівник роботи МЕЛЬНИК Степан Іванович, доктор економічних наук, доцент
затверджені наказом ЛьвДУВС від «30» червня 2022 р. № 638 о/с
2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи «05» грудня 2022 р.
3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативно-правові документи з питань протидії фінансовому шахрайству в Україні, літературні джерела із зазначеної тематики, статистичні та аналітичні дані.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Провести теоретичне дослідження основних засад фінансового шахрайства, причин виникнення даного виду шахрайства, їх класифікації та видозмін в сучасних умовах та у період воєнного стану; проаналізувати особливості протидії фінансовому шахрайству, умов виявлення та основних методів боротьби з ним в Україні; здійснити оцінку аналітичних даних з приводу фінансового шахрайства в Україні; запропонувати напрями боротьби з фінансовим шахрайством в Україні та за її межами, вивчивши проблемні питання та основні шляхи протидії фінансовому шахрайству в Україні; узагальнити досвід зарубіжних країн та його використання в теперішній час.
5. Перелік графічного матеріалу (додатків). Схема класифікація фінансового шахрайства, топ-4 схеми шахрайства у сфері нерухомості, схема причин виникнення шахрайства, шахрайські схеми у період воєнного стану, схема стратегій протидії фінансовому шахрайству, динаміка проведення ревізій та перевірок закупівель на підприємствах, установах, організаціях за 2019-2021рр., динаміка загальної суми виявлених фінансових порушень за 2019-2021рр., динаміка кількості недоотриманих фінансових ресурсів за 2019-

2021рр., динаміка незаконних, нецільових витрат та недостачі ресурсів у 2019-2021рр., динаміка розпочатих досудових розслідувань у 2019-2021рр., динаміка аналізу вручення письмових повідомлень про підозру за 2019-2021рр., схема етапів протидії фінансовому шахрайству, схема механізму протидії фінансовому шахрайству.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	МЕЛЬНИК С. І.		
2	МЕЛЬНИК С. І.		
3	МЕЛЬНИК С. І.		

7. Дата видачі завдання «01» липня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	01.08.2022	виконано
2	Написання першого розділу	01.09.2022	виконано
3	Написання другого розділу	01.10.2022	виконано
4	Написання третього розділу	01.11.2022	виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	15.11.2022	виконано
6	Оформлення роботи	01.12.2022	виконано

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

ДОЛИНЮК Х.Т.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

МЕЛЬНИК С. І.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ШАХРАЙСТВА.....	7
1.1. Причини виникнення фінансового шахрайства.....	7
1.2. Класифікація фінансового шахрайства.....	12
1.3. Фінансове шахрайство в сучасних умовах та у період воєнного стану...	17
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВОМУ ШАХРАЙСТВУ.	23
2.1. Виявлення та основні методи боротьби з фінансовим шахрайством в Україні.....	23
2.2. Аналітичні дані з приводу фінансового шахрайства в Україні.....	29
Висновки до розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3. БОРОТЬБА З ФІНАНСОВИМ ШАХРАЙСТВОМ В УКРАЇНІ ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ.....	37
3.1. Основні шляхи протидії фінансовому шахрайству в Україні.....	37
3.2. Проблемні питання протидії фінансовому шахрайству в Україні.....	41
3.3. Зарубіжний досвід та його використання в теперішній час.....	46
Висновки до розділу 3.....	51
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

АНОТАЦІЯ

Долинюк Х.Т. Протидія фінансовому шахрайству в Україні. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2022. Кваліфікаційна робота розкриває теоретичну суть протидії фінансового шахрайства та роз'яснює практику застосування теорії в практичній сфері.. Розглянуто основні засади фінансового шахрайства. Визначено особливості протидії фінансовому шахрайству. Проаналізовано динаміку вчинення фінансових шахрайств в Україні. Здійснено огляд методів боротьби з фінансовим шахрайством в Україні та за її межами. Виділено основні шляхи удосконалення організації протидії фінансовому шахрайству в Україні.

Ключові слова: фінансове шахрайство, боротьба з фінансовим шахрайством, аналіз фінансового шахрайства, організація боротьби з шахрайськими діями, зарубіжний досвід, міжнародна співпраця.

ANNOTATION

Dolynyuk H.T. Counteraction to financial fraud in Ukraine - Manuscript. Qualification work for the degree of "Master" in specialty 072 "Finance, banking and insurance" - Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2022.

Qualification work reveals the theoretical essence of combating financial fraud and explains the practice of applying theory in practice. The basic principles of financial fraud are considered. The features of counteracting financial fraud are determined. The dynamics of financial fraud in Ukraine is analyzed. The methods of combating financial fraud in Ukraine and abroad are reviewed. The main ways to improve the organization of combating financial fraud in Ukraine are highlighted.

Keywords: financial fraud, combating financial fraud, analysis of financial fraud, organization of combating fraud, foreign experience, international cooperation.

ВСТУП

Актуальність даної теми полягає в тому, що наука та технології розвиваються в теперішній час дуже швидко, тому проблема фінансового шахрайства постає більш значною. Розвиток технологій, науки, оцифрування в цілому відіграє важливу роль. З однієї сторони це великі перспективи та стрімкий стрибок угору, що позитивно впливає на суспільний розвиток, покращує якість життя, а з другої сторони – це розвиток махінацій та шахрайських схем. Адже, завжди є як позитивні так і негативні властивості розвитку суспільства. Шахрайство швидко розповсюджується по всіх сферах людського життя, що в подальшому перетворюється в ризик який унеможливорює нормальне існування та розвиток суспільства.

Фінансове шахрайство поширюється на будь-яку власність як суб'єктів господарювання так і простих громадян. Одним із важливих аспектів є корисливий мотив який виник у зловмисника і немає значення яку схему обману він буде в подальшому використовувати. Якщо ми порівняємо звичайну крадіжку з фінансовим шахрайством, то останнє характеризується більш «таємничим» способом заволодіння грошима. Кожного року виникають все нові види шахрайства, а з розвитком технологій фінансове шахрайство пристосовується до будь-яких сучасних умов.

В умовах сьогодення шахрайство все більше проявляється на інтелектуальному рівні, тому що шахраї користуються не лише новими технологіями, але й вдаються до використання сучасних психологічних методів. Якщо розглянути види фінансового шахрайства і виділити шахрайство на підприємствах то можна зробити висновок, що у подальшому це матиме негативні наслідки не тільки для репутації підприємства, а й фінансового становища в загальному. Отже, дослідження сучасних особливостей фінансового шахрайства, виявлення, забезпечення ефективних заходів протидії є актуальним питанням теперішнього часу.

Над тематикою проблем протидії фінансовому шахрайству

попрацювали безліч відомих учених. Значний внесок зробили такі учені, як: Н. Я. Сокровольська, А. І. Алгазін, Ю. Я. Хамига, Ф. Ф. Бутинець, Л. Р. Руснак, К. В. Безверхий, І. В. Моргачов, О. В. Курман, С.В. Юшко, О. Л. Мусієнко, Г.М. Чернишов, Н.М. Проскурін, С.С. Мельник, М. С. Пушкар, С. П. Чорнуцький, В. С. Рудницький, Л. С. Яструбецька, О. Є Користін, В. В. Черней, А. М. Шевченко, С. С. Чернявський, А. В. Чижов, О. І. Олійничук, М. М. Єрмошенко, І. В. Заєць, І.В. Годнюк, І. А. Шубенко, А. О. Вольська та інші.

Метою кваліфікаційної роботи є розкриття особливостей виникнення, виявлення та основних методів, а також шляхів протидії фінансовому шахрайстві в Україні на основі здобутих теоретичних знань і практичних навичок, отриманих під час навчання за освітньою програмою «Фінансова розвідка».

Для виконання поставленої мети, необхідно визначити наступні **завдання:**

- визначити причини виникнення фінансового шахрайства;
- охарактеризувати класифікацію фінансового шахрайства;
- відобразити фінансове шахрайство в сучасних умовах та у період воєнного стану;
- охарактеризувати основні принципи виявлення та методи боротьби з фінансовим шахрайством в Україні;
- проаналізувати аналітичні данні з приводу фінансового шахрайства в Україні;
- провести оцінку основних шляхів протидії фінансовому шахрайству в Україні;
- визначити проблемні питання протидії фінансовому шахрайству в Україні;
- дослідити зарубіжний досвід та його використання в теперішній час.

Предметом даної роботи є протидія фінансовому шахрайству в Україні.

Об'єктом даної роботи виступає аналіз ймовірних небезпек та ризиків фінансового шахрайства, а також шляхи та методи боротьби з ним в Україні .

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань застосовано сукупність методів і прийомів наукового пізнання, що надали можливість усебічно вивчити об'єкт дослідження. Методи формальної логіки (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) дали змогу деталізувати зміст питань, розглянутих у роботі (у всіх розділах кваліфікаційної роботи).

Інформаційною базою дослідження виступають праці відомих учених (як зарубіжних так і вітчизняних), нормативно-правові акти України; аналітичні й статистичні матеріали Державної служби статистики України, Державної аудиторської служби, Міністерства фінансів України, Інтернет-публікації.

Наукова новизна полягає в тому, що отримані результати дослідження, можуть слугувати для суб'єктів підприємництва рекомендаціями при розробці заходів протидії фінансовому шахрайству в Україні.

Основний зміст кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У першому розділі роботи визначено причини виникнення фінансового шахрайства, охарактеризовано класифікацію фінансового шахрайства, відображено фінансове шахрайство в сучасних умовах та у період воєнного стану.

У другому розділі роботи охарактеризовано основні принципи виявлення та методи боротьби з фінансовим шахрайством в Україні, проаналізовано аналітичні данні з приводу фінансового шахрайства в Україні.

У третьому розділі роботи проведено оцінку основних шляхів протидії фінансовому шахрайству в Україні, визначено проблемні питання протидії фінансовому шахрайству в Україні, досліджено зарубіжний досвід та його використання в теперішній час.

Структура кваліфікаційної роботи становить 60 сторінок, основний обсяг 50 сторінок. Матеріали кваліфікаційної роботи містять 6 таблиць, 7 рисунків. Список використаних джерел налічує 40 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ШАХРАЙСТВА

1.1. Причини виникнення фінансового шахрайства

У зв'язку з тим, що світова економіка стрімко розвивається, з'являються нові міжнародні фінансові інституції, поширюються глобалізаційні процеси, а також зростає обсяг фінансових послуг все це призводить до того, що роль фінансів різко зростає та має важливе значення у сучасному житті. На теперішній час ми можемо спостерігати різке зростання різноманітних проявів шахрайства у сфері фінансів, що спричинені використанням нових інформаційних технологій та безготівкових форм розрахунків. Між іншим, використання шахрайських схем збільшується та фактично виникає ризик їх розповсюдження у всіх сферах суспільних відносин.

З огляду на це, посилюється роль фінансів у нашому житті, що на теперішній час акцентувало увагу на необхідності дослідження ризиків виникнення такого явища як фінансове шахрайство. Оскільки, термін «фінансове шахрайство» стає все більш актуальним та все частіше стає причиною обговорення для різних соціальних груп то перед нами постає необхідність у визначенні змісту даного терміну. Беручи до уваги, визначення, що міститься у Великому тлумачному словнику сучасної української мови, поняття «шахрайство» необхідно трактувати як «1. хитрий і спритний обман; 2. заволодіння індивідуальним майном громадян або набуття права на майно шляхом обману чи зловживанням довірою»[1]. Інше трактування ми можемо побачити у Кримінальному кодексі України, де у статті 190, поняття «шахрайство» визначається як “заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою”[2]. Відповідно до цього трактування, важливим аспектом вважаються методи, що сприяють при одержанні незаконного права заволодіти чужим майном, а саме обман чи зловживання довірою.

У юридичній літературі шахрайський обман можна трактувати по-різному. При цьому виділяють два основних способи. По-перше, розуміти обман як спотворення правди або припущення правди. Таке розуміння обману виглядає занадто широким. Спотворення фактів може бути наслідком не лише недостовірності обману, а й омани, незнання відповідної ситуації. Таким чином, зведення обману до спотворення фактів означає допущення можливості визнання обману та таких дій, хоча факти спотворюються не внаслідок навмисної недостовірності, а внаслідок омани чи незнання. Другий спосіб – під обманом розуміти повідомлення неправдивої інформації та умисне приховування повідомлення яке є важливим.

Таким чином, ми можемо сказати, що вищеперелічені ознаки дають нам можливість відрізнити шахрайство від інших злочинів щодо чужої власності. Між іншим, зазначимо, що важливою ознакою шахрайства є те, що потерпілий добровільно передає майно чи майнові права шахраю.

Тепер злочинці використовують та застосовують будь-які засоби, вдаються до різноманітних психологічних методів впливу, авторських навичок, вміють швидко орієнтуватися в різноманітних ситуаціях аби обдурити людей. Їх дії зазвичай можуть проявлятися в різноманітних обіцянках, наданні недостовірної інформації яка начебто є підтвердженою та в інших проявах. Ні для кого не секрет, що наявність у деяких людей значних коштів, цінних паперів та інших майнових прав викликає у злочинців, а особливо якщо це безробітні громадяни, бажання здійснити певні шахрайські дії.

Із розвитком ринку нерухомості, осучасненням інформаційних технологій, відсутністю кордонів в інформаційному просторі створюються необхідні умови, які тягнуть за собою вчинення різноманітних злочинів, що пов'язані із заволодінням чужого майна багатьма способами. Те на скільки часто ми стикаємося з обманом, стаємо жертвами злочинців залежить перш за все від нас самих. Причинами шахрайства стають наша довірливість, наївність,

в деякій мірі надмірна самовпевненість, бажання отримати певну річ чи послугу в обхід встановленому порядку.

Український учений С. П. Чорнуцький наголошує, що у відповідності до закону визначення шахрайства передбачає «...лише випадки заволодіння чужим майном, оминаючи при цьому факти розтрат такого майна на користь третіх осіб» і подає власне визначення шахрайства як «...злочину, який полягає в порушенні визначеного чинним законодавством України порядку фінансування, кредитування й оподаткування господарської діяльності» [3].

На думку вітчизняного науковця С. С. Чернявського потрібно робити акцент на необхідності більш широкого розуміння поняття «шахрайство», оскільки, на думку вченого, ознаки цього злочину притаманні також і низці інших кримінальних дій, які, хоч і не спрямовані на заволодіння чужим майном, однак належать до шахрайських прийомів (ухилення від оподаткування, обман покупців та замовників, заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем, фіктивне підприємництво і фіктивне банкрутство тощо) [4].

О. Мусієнко акцентує увагу на тому, що «деякі вчені розглядають шахрайство передусім як «білокомірцеві» злочини» [5, с. 8]. Отже, злочини, що пов'язані із заволодінням майна службовою особою дають підставу для виникнення такого явища як білокомірцевий злочин. Термін «білокомірцевий злочин» вперше зазначив американський професор Е. Сатерленд, який трактував його як «злочин, вчинений респектабельною особою, що посідає високе соціальне становище, під час виконання службових обов'язків» [40, с. 135], зацентрувавши увагу саме на соціальному статусі суб'єкта та відзначивши високу інтелектуальну складову відповідних злочинів, внаслідок чого вони нерідко продовжують залишатися безкарними.

У Кримінальному кодексі України у статті 191, передбачено, що являє собою злочин вчинений шляхом зловживання службовим становищем, а саме це «привласнення чи розтрата чужого майна, яке було ввірене особі чи перебувало в її віданні; привласнення, розтрата або заволодіння чужим

майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем» [2].

Як ми бачимо є три різні форми вчинення злочину, а саме: привласнення, розтрата чужого майна або заволодіння шляхом зловживання службовим становищем. Для всіх форм загальною ознакою є своєрідне відношення винного до майна, яке він привласнює. При цьому особа в усіх цих випадках не є побічною для майна, яке їй довірене, перебуває в її віданні, або через те що службова особа має певні повноваження щодо відповідного майна. Юридичною стороною відношення винного до відповідного майна є цивільно-правові відносини, певні договори, доручення та службові повноваження. Тобто особа здійснює певні дії щодо майна, маючи на те законні підстави: розпоряджатися, управляти, зберігати майно чи здійснювати інші права.

Спосіб заволодіння майном шляхом використання службового становища означає, що винна особа порушує свої певні повноваження, якими її було наділено та використовує розпорядчі функції для привласнення чужого майна всупереч службовим інтересам. Це може бути отримання майна або майнових прав за підробленими документами, вказівка підлеглий особі про видачу певного майна, збагачення за рахунок статусу службової особи.

Також звернемо увагу на статтю 222 Кримінального кодексу України, в якій йдеться про шахрайство з фінансовими ресурсами, а саме: «надання завідомо неправдивої інформації органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків у разі відсутності ознак кримінального правопорушення проти власності» [2].

Варто також зазначити, що поняття «фінансове шахрайство» охоплює лише ті протиправні дії які стосуються державних фінсових ресурсів чи суб'єктів господарювання, при цьому не враховуючи певні незаконні дії, що мають на меті використання шахрайських схем до простих громадян.

Г. Чернишов фінансове шахрайство трактує як «кримінологічне явище, що являє собою злочинну діяльність та виражається у системі кримінально-караних та легальних дій, які вчиняються шляхом обману або зловживання довірою (та/або зловживання службовим становищем) у процесі формування, розподілу та використання грошових фондів з метою здобуття матеріальної вигоди» [6, с. 233]. В інших працях даного автора можна зустріти й інше трактування: «Фінансове шахрайство – комплекс кримінологічно однорідних корисливих посягань на фінансові ресурси громадян, суб'єктів господарювання та держави, що вчиняються шляхом обману та зловживання довірою» [7, с. 49].

Варто наголосити, що шахрайство виникло ще у давнину і його розвитку можна завдячити людській еволюції, адже, суспільство постійно змінюється, разом з тим змінюються його погляди, потреби, звички. І у такому соціумі зароджуються люди, які хочуть отримувати вигоду та для цього нічого не роблять. Вони прагнуть отримати фінансові ресурси та матеріальні блага інших, шляхом використання обману та зловживання довірою або своїм становищем.

Проаналізувавши думки вчених та законодавство можна з впевненістю сказати, що фінансове шахрайство є досить актуальним поняттям, адже, кожен науковець бачить його порізно. На нашу думку його слід трактувати як явище, що має у собі сукупність відносин, які можуть здійснюватися простими громадянами або юридичними особами, шляхом зловмисних дій для отримання фінансової вигоди або інших переваг з метою збагачення. При фінансовому шахрайстві жертва зазнає збитків, а шахрай отримує вигоду, заради якої здійснив свої шахрайські схеми. Зловмисники заздалегідь обирають жертву, методи та прослідковують ті аспекти, які матимуть вплив на потерпілих. Особливо це стосується психологічного впливу, адже, час, місце і навіть певне оточення має безмежний вплив на будь-яку ситуацію і через надмірну довіру люди стають жертвами фінансового шахрайства.

1.2. Класифікація фінансового шахрайства

Фінансове шахрайство являє собою ретельно замаскований, взаємообумовлений процес, під час якого відбувається часткове та планомірне заподіяння шкоди фінансовій безпеці підприємств, установ, організацій та усій державі.

Фінансове шахрайство має величезний різновид проявів, які в подальшому можуть виникнути у зв'язку зі здійсненням фінансово-господарської діяльності вищеперелічених установ, що знаходяться у прямому зв'язку з виникненням ризиків, загроз та навіть у деяких випадках небезпек.

Шахрайство з фінансовими ресурсами (незаконне збагачення) це злочин який являється суспільно-небезпечним діянням у сферах господарської діяльності, що загрожує фінансово-кредитній системі України, створює серйозну небезпеку розвитку фінансів держави, завдає значних збитків банкам, установам які спеціалізуються на кредитах, виконавчим органам та усій державі.

Розвиток світової економіки та ринкових відносин підвищив і роль фінансів, а з нею і впровадження безготівкової форми розрахунків, збільшення банківських, кредитних та фінансових установ, створення міжнародних фінансово-кредитних організацій, активно використовуються новітні технології для проведення фінансових операцій, що в свою чергу призвело до збільшення проявів шахрайства у фінансовій сфері[8].

Фінансові піраміди та різного роду шахрайства процвітали в усі часи. У випадку кризи люди спокушаються на легкий спосіб заробітку. Коли все стабілізується люди заощаджують кошти і з тим трохи притуплюється їхня пильність. Жертвами шахраїв легко стати, бо всі прагнуть легкої наживи і в таких випадках пропускають важливу інформацію повз вуха.

В Україні продовжують розвиватися та процвітати різноманітні шахрайські схеми. Для більш проінформованих людей злочинці застосовують витонченіші методи, аби зірвати більше грошей. Масові схеми більш прості та

непоказні, оскільки вони орієнтовані на людей які слабо розуміються на законодавчих тонкощах та реаліях теперішнього фінансового ринку.

Та незважаючи на це, питання класифікації фінансового шахрайства є досить актуальним бо неповній мірі висвітлене (рис. 1.1).

На сьогоднішній день фінансове шахрайство можна поділити на такі типи.

Рис. 1.1. Класифікація фінансового шахрайства

Сформовано автором на основі джерела [8]

Якщо взяти до уваги класифікацію яка залежить від рівня фінансових відносин то ми бачимо, що їх є п'ять типів.

Перший тип це фінансове шахрайство у фінансово кредитній сфері, тобто банківське шахрайство.

Живко З.Б. та Родченко С.С. зазначають, що «Банківське шахрайство – це не ситуативний акт, а ретельно спланована та організована діяльність з чіткою метою отримати матеріальну вигоду. Фінансове шахрайство

характеризується визначенням мети, повторенням дій, послідовністю здійснення та відтермінування прояву тощо. Такі характеристики дозволяють розглядати це явище як таке, що має яскраво виражений цикл з чіткими стадіями»[9].

При вчиненні банківського шахрайства може залучатися широке коло осіб. Вони можуть бути учасниками, які усвідомлюють свою роль у шахрайських діях, так і особами, які не знають про свою роль у шахрайстві.

Другий тип це фінансове шахрайство з бюджетними коштами. На думку Возняк Г.В. «зміст фінансового шахрайства в бюджетній сфері пропонується розуміти як допущені порушення законодавства та бюджетної дисципліни з метою отримання власної вигоди чи третіх осіб, що призвели до втрати / чи недоотримання коштів у бюджет і розкрадання державного і комунального майна»[10]. Особливості даного типу полягають у тому, що не завжди вчасно можна виявити масштаби та оцінити загрози, та як у подальшому усунути наслідки шахрайських діянь.

Шахрайство з цінними паперами являється третім типом, крім цього ще має назву «фондове або інвестиційне шахрайство». Полягає у тому, інвестори на фондових або товарних ринках, приймають рішення, що зумовлює продаж або купівлю цінних паперів на основі неправдивої інформації, яка призводить до порушення законодавства про цінні папери або до їх втрат. Особливо якщо недосвідчені інвестори, які не можуть оцінити ризиків самі і не хочуть вирачати свій капітал погоджуються на ризикові пропозиції.

Також фінансовим шахрайством з цінними паперами вважається, коли сам інвестор виступає крадієм, проводить маніпуляції з акціями, допускає неточності в звітах і брехню аудитора.

Четвертим типом являється шахрайство в сраховій сфері. Неджеря В.І. стверджує, що «страхове шахрайство - це поведінка суб'єктів договору страхування, спрямована на отримання страхувальником страхового відшкодування шляхом обману або зловживання довірою, або внесення меншою, ніж необхідно при нормальному аналізі ризику, страхової премії

(страхового внеску), а також приховування важливої інформації при укладанні або в період дії договору страхування, а також відмова страховика від виплати страхового відшкодування без належних, що випливають із закону та правил страхування підстав або гарантій, у результаті чого суб'єкти договору страхування отримують можливість незаконно і безоплатно звертати його на свою користь.»[11].

П'ятим типом являється шахрайство у сфері нерухомості. Павлова Н.В. наголошує, що «що дії шахраїв, спрямовані на незаконне заволодіння приватним житлом, можуть вчинятися на будь-якому етапі здійснення правочину. Зокрема, вони починаються з підробки, збирання у різних місцях (в органах державної міграційної служби, органах опіки та піклування та ін.) документів, необхідних для укладення угоди, і продовжуються нотаріальним посвідченням договору та його реєстрацією, а закінчуються безпосереднім заволодінням житлом та правом на нього. Це підтверджується й узагальненими даними вивчення кримінальних проваджень, згідно з якими у 86,2 % випадків місцем вчинення шахрайства, пов'язаного з відчуженням приватного житла, виступає декілька місць. При цьому нотаріальна контора завжди фігурує як основне місце вчинення злочину даної категорії.»[12].

Схем шахрайства у сфері нерухомості є надто багато і з кожним роком вони збільшуються (рис.1.2.).

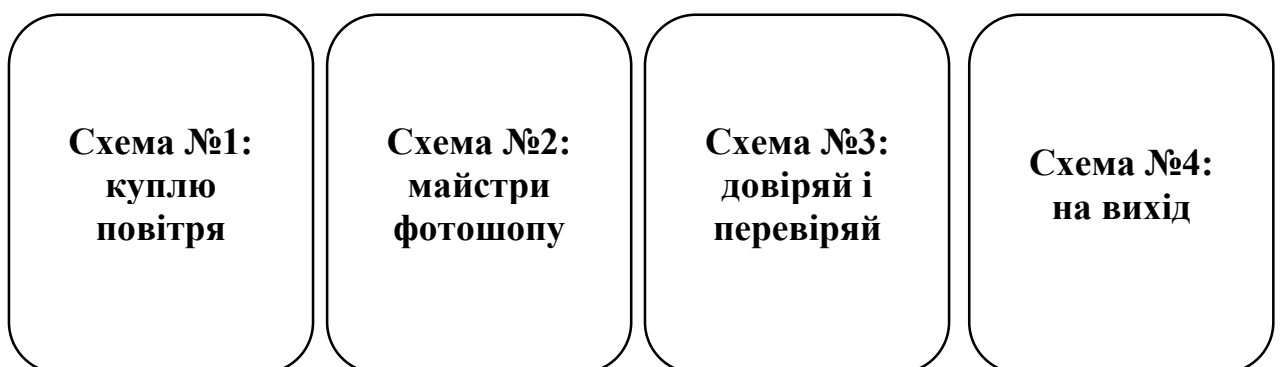

Рис. 1.2. Топ-4 схеми шахрайства у сфері нерухомості

Сформовано автором на основі джерела [13]

Схема №1: куплю повітря, полягає в тому, що люди купляють житло коли воно на етапі фундаменту, але в подальшому будино так і не

добудовують. Адже, люди спокушаються на те, що можна заплатити менше, але це взмозі зробити якщо будуть виконані певні умови, а саме: правильно оформити договір, надійний забудовник, який в подльшому не зникне, закінчиться будівництво та будинок буде зданий в експлуатацію.

Схема №2: майстри фотошопу, полягає в тому, що відбувається продаж квартири за фальшивими документами. Шахраї використовують комп'ютерні технології, аби підробити будь-які документи, починаючи від паспортних даних, свідоцтв про шлюб та смерть і навіть паперів, які засвідчують право власності на квартиру. Таке житло, шахраї можуть продати по кілька разів.

Схема №3: довіряй і перевіряй, полягає в тому, що більшість фахівців рекомендують людям купляти житло не у продавців за дорученням, а саме у власників квартир. Тому що доручення досить легко підробити. І дізнатись про те чи підроблене доручення чи ні можливо лише провівши почеркознавчу експертизу. Проте, така експертиза проводиться не перед укладанням договору, а коли відкрито кримінальне провадження, слухається цивільна справа.

Схема №4: на вихід, знайшла своє відображення в тому, що при покупці квартири, яка продавцю дісталася в спадок потрібно бути максимально обережним. Бо на дане житло можуть бути і інші претенденти, які з'являються після укладення договору та будуть претендувати на квартиру. Спираючись на те, що дане житло було продане незаконно і судовий розгляд може тривати протягом декількох років.

Отже, якщо підсумувати усе що вищенаведено можна зробити висновок, що дана класифікація фінансового шахрайства не є завершеною, адже на неї вплиє надто багато факторів, що у подальшому відображається у зрості методів, способів та видів вчинення даних шахрайських схем.

Шахрайство з фінансовими ресурсами є надто динамічним видом тіньової економічної діяльності, оскільки темпи його розповсюдження і охоплення ним різних сфер суспільного життя значно випереджають темпи

формування певної бази на законодавчому рівні, що повинна регулювати і контролювати, а також стимулювати розвиток.

1.3. Фінансове шахрайство в сучасних умовах та у період воєнного стану

Для того аби розглянути фінансове шахрайство в сучасних умовах необхідно визначити, що саме сприяло виникненню даної проблеми (рис. 1.3.).

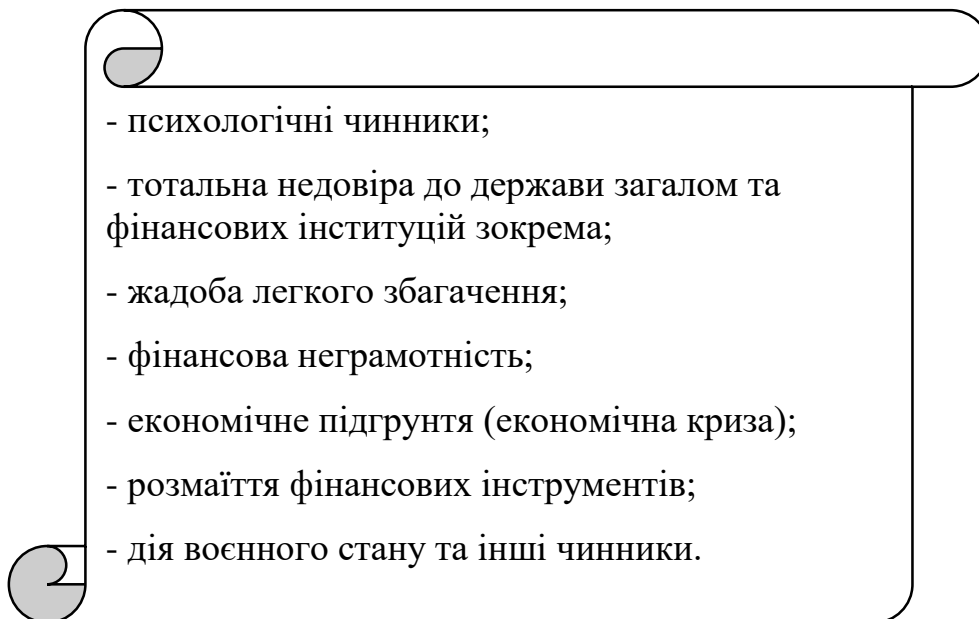

Рис. 1.3. Причини виникнення фінансового шахрайства

Сформовано автором на основі джерела [14]

Якщо розглядати психологічні чинники, то можна сказати, що вони є первинною причиною виникнення і розповсюдження фінансового шахрайства. Адже, кожному відомо, що саме на цих чинниках тримається обман, бо завдяки розуму, інтелекту та сідомих діях було досягнуто значного успіху в економічному розвитку. Бо скільки б людей не попереджали про шахрайства в різних джерелах інформації, суспільство і далі стає жертвою різноманітних шахрайських схем.

Тотальна недовіра до держави загалом та фінансових інституцій зокрема, виражається у тому, що люди звикли довіряти один одному та не підозрювати в будь-яких корислиих цілях, проте до держави та її органів

ставляться з недовірою. В подальшому це виражається в тому, що шахраї саме завдяки довірі маніпулюють баченням людини і нажаль це призводить до того, що той кому ти довіряєш обдурює тебе та злишає без грошових коштів.

Жадоба легкого збагачення, фінансова неграмотність, економічна криза, небажання людини навчатися та розвивати свій потенціал є важливим чинником, який не дає побороти проблему фінансового шахрайства не тільки в Україні, а й за її межами у досить розвинених та економічно стабільних країнах.

Розмаїття фінансових інструментів є засобом завдяки якому, шахраї здійснюють схеми своїх махінацій, це можуть бути документи, цінні папери, фінансові послуги та інші. У період розитку економіки та суспільства в цілому важливим інструментом являється також компютерна техніка та різноманітні програми, які допомагають злочинцям отримувати визначені цілі.

Також, варто вказати, що у більшості випадків шахрайські схеми з приводу неправомірного отримання фінансових ресурсів здійснюються не однією людиною, а групою осіб або організованою групою або злочинною організацією, які мають зв'язки не лише в Україні, а й за кордоном. Організаторами та виконавцями таких правопорушень виступають особи які мають достатні знання в галузі економіки та володіють практичним досвідом, маючи широкі зв'язки в управліннях, органах місцевого самоврядування та органах влади.

Та на теперішній час однією із пріоритетних причин та основоположною умовою виникнення нових видів фінансового шахрайства є дія воєнного стану на території нашої держави. Адже о 5:00 24 лютого 2022 року Російська Федерація за підтримки Республіки Білорусь здійснила відкритий воєнний напад на Україну. Який в різних джерелах інформації розглядається як агресивна війна Росії проти України. У зв'язку з чим 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 було введено воєнний стан строком на 30 днів, який був неодноразово продовжений[15].

Шахраї не припинили обманювати українське суспільство після російського вторгнення на нашу територію. Навпаки із запровадженням воєнного стану в Україні шахраї рорганізувались та продумали нові сценарії обманних схем.

Нові шахрайські схеми воєнного часу мають спільні риси: злочинці у своїх діях професійно маніпулюють почуттями українців, при цьому роблячи наголос на емоціях людей, таких як: жаль, страх, почуття провини, співпереживання. У повідомленнях злочинці роблять помилки, вживають русизми та неправильні форми слів, шахраї намагаються скористатися скрутним становищем людей, які у подальшому стають жертвами злочину.

Шахрайських схем у період воєнного стану є безліч, тож розглянемо їх (рис.1.4.).

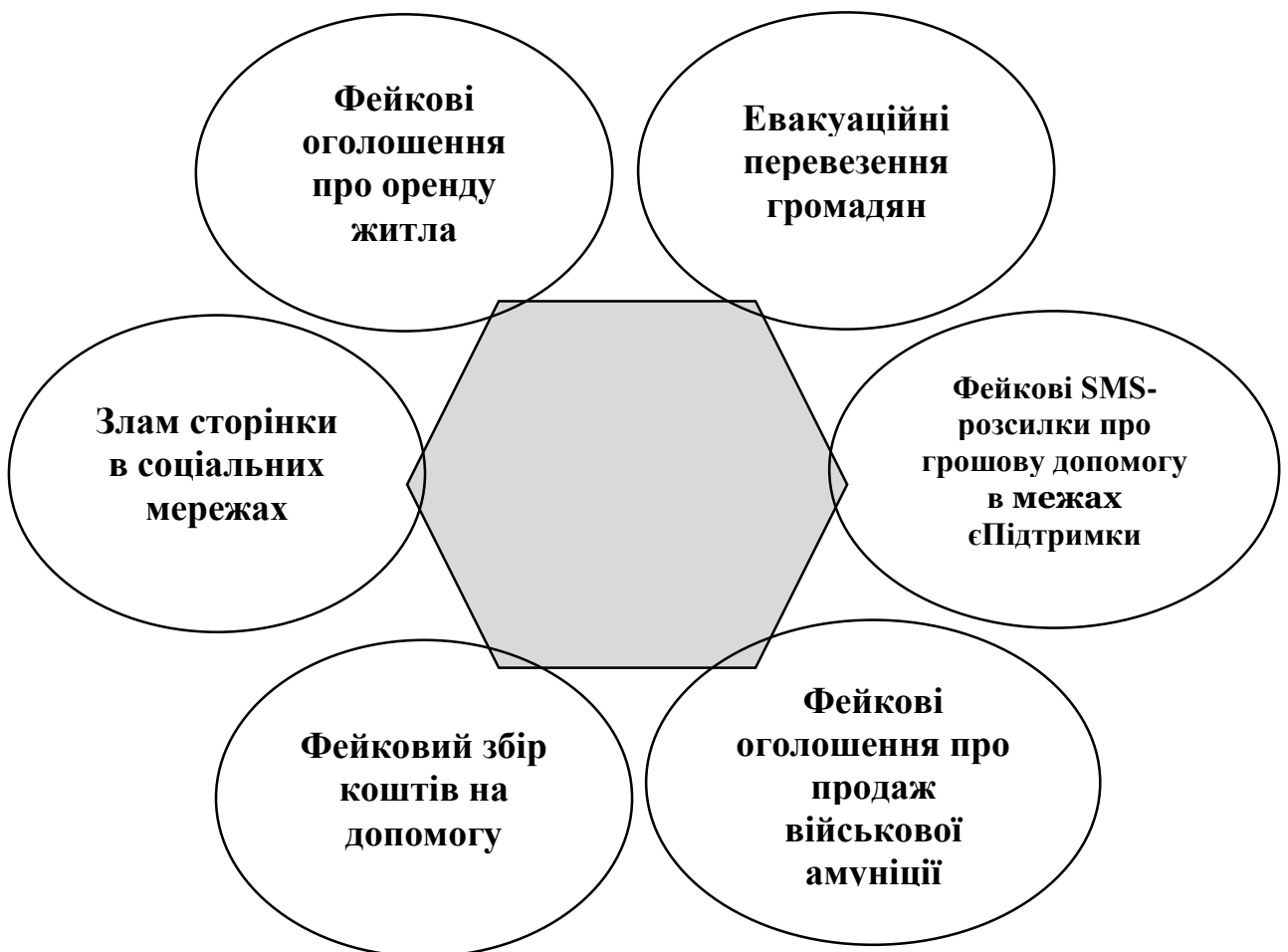

Рис. 1.4. Шахрайські схеми у період воєнного стану

Сформовано автором на основі джерела [16]

Фейкові оголошення про оренду житла, виявляться в тому, що зловмисники у соціальних мережах та інших джерелах інформації публікують фейкові повідомлення про те, що вони готові здати квартиру в оренду, людям які приїхали з окупованих територій у безпечних регіонах. Для цього необхідно внести передплату на карту, після того як вноситься передплата дані особи блокують, або взагалі відключають номер який був вказаний.

Ще однією схемою є евакуаційні перевезення громадян, коли шахраї пропонують вивезти людей з гарячих точок та з тимчасово окупованих територій у безпечне місце. Зловмисники вимагають передплату на карточку, однак після цього зникають та не виконують зобов'язань, які взяли на себе.

Фейкові SMS-розсилки про грошову допомогу в межах «Підтримки» є досить актуальними, оскільки людям необхідна підтримка та грошова допомога і вони не звертають уваги навіть на те, що у них просять перейти за певним посиланням, яке у подальшому загрузається на телефон та викачує дані, які потрібні зловмисникам. При справжньому переказі грошових коштів надсилається просте інформаційне повідомлення, яке ознайомлює особу про зарахування коштів без подальшого переходу на відповідні посилання.

Злам сторінки в соціальних мережах, пояснюється тим, що шахраї ламаючи сторінку, публікують на ній повідомлення про збір фінансової допомоги для купівлі амуніції та інших засобів від імені власника, оскільки останній відправляється на фронт.

Фейкові оголошення про продаж військової амуніції, проявляється в тому, що шахраї розміщують в мережі Інтернет оголошення про продаж бронежилетів та інших товарів для військових, після отримання передоплати такі особи зникають. Також є випадки продажів бронежилетів, які не захищають наших бійців від куль, що в подальшому призводить до постачання таких засобів на фронт.

Ще однією шахрайською схемою є фейковий збір коштів на допомогу. Зловмисник роблять неправдиві оголошення з приводу збору грошових коштів на лікування постраждалих дітей, що отримали поранення та

пошкодження під час військової агресії. Також є випадки, коли шахраї користуючись фотографіями потерпілих людей, які знаходять в мережі Інтернет, оголошують збір коштів для постраждалих осіб. Також злочинці створюють фейкові благодійні сайти, які схожі на справжні сторінки відповідних фондів, що збирають допомогу на підтримку Збройних Сил України.

Тож, як ми бачимо у будь-якому середовищі та за будь-яких обставин шахраї пристосовуються до змін, змінюючи методи, заходи, засоби та способи вчинення шахрайських дій та схем. Довіра та емоційний стан стають для злочинців не перешкодою, а навпаки способом, який допоможе у короткий термін отримати грошові кошти та іншу вигоду.

Для того, аби не стати жертвою фінансового шахрайства у теперішній час необхідно ретельно перевіряти усі сайти та посилання якими ми користуємось, необхідно аналізувати роботу сайтів та оголошення які даються з приводу перерхування коштів. Аби не потрапити в руки шахраїв при оренді, продажі та купівлі квартири потрібно відвідати дане житло, впевнитися в правдивості таких оголошень, оглянути відповідні документи на можливість їх підробки, а також переконатися, що особа є дійсно власником.

Для ефективної боротьби з фінансовою злочинністю потрібні міцна воля, бажання підприємств, установ, організацій та простих людей обмінюватися інформацією і формування масивних системних даних про об'єкти і суб'єкти, які становлять джерела підвищеного ризику.

Висновки до розділу 1

Згідно з результатом дослідження основних засад фінансового шахрайства можна дійти наступних висновків:

1. Встановлено, що зі стрімким розвитком світової економіки, поширенням глобалізаційних процесів, приростом фінансових послуг роль фінансів зростає та має історичне значення для виникнення фінансового

шахрайства. Використання шахрайських схем збільшується та існує загроза їх розповсюдження в усіх сферах життєдіяльності, це збільшує, робить необхідним та досить актуальним питання протидії та виявлення таких правопорушень на ранніх етапах.

2. Визначено, що фінансове шахрайство являє собою явище, що відображається в якості руху грошових коштів між сторонами фінансових взаємовідносин таких як: шахрай (злочинець) та жертва, в результаті чого шахрай отримує грошові кошти та інші можливості на які розраховував, а жертва шахрайських схем зазнає збитків.

3. Доведено, що на теперішній час роль фінансового шахрайства стрімко зросла та з кожним роком все більше поширюється. Фінансове шахрайство це певне різноманітне, комплексне явище з економічним підґрунтям, що провокує надто довірливих громадян скористатися можливістю отримання легких грошей. Також можна вказати, що на даний момент законодавство України не є досконалим і це породжує у шахраїв бажання вчиняти нові шахрайські схеми, адже вважають, що у подальшому їх ніхто не затримає та вони не отримають покарання за свої дії.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВОМУ ШАХРАЙСТВУ

2.1. Виявлення та основні методи боротьби з фінансовим шахрайством в Україні

Якщо говорити про виявлення фінансового шахрайства, то на нашу думку все залежить від декількох факторів, а саме: об'єкту, суб'єкту та інших умов які супроводжують дані злочини. Беручи до уваги суб'єкт ми можемо сказати, що вдалість вчинення фінансового шахрайства залежить від його підготовленості, ґрунтовних знань в сфері економіки, навичків переконання, відчуття межі. Адже, якщо це буде шахрай початківець то він надто швидко себе розкриє і в певний час втратить почуття контролю над ситуацією. Також відомі випадки того, що в даних шахрайських схемах діє група осіб та саме від кожного з них залежить чи викриють їх чи ні.

Беручи до уваги об'єкт можна сказати, що з кожним роком зростає попит на те чи інше, що заставляє шахраїв модернізувати свої шахрайські схеми та методи вчинення шахрайства з фінансовими ресурсами. Також важливим є інші умов, які сприяють вчиненню злочину, а з іншої сторони є ознаками які вподальшому допомагають виявити шахраїв. Це може бути місце вчинення шахрайства, час, засоби та знаряддя які використовуються та за якими можна відслідкувати осіб, що вчинили певні шахрайські дії.

В нашій країні більшість власників бізнесу можуть навіть і нездогадуватися про те, що у них трапися витік грошових коштів. Особливо, якщо брати до уваги сфери де виробляється та продається певний товар, а також є закупка певних сировин, матеріалів та інших речей, що потребують уваги. Відсутність контролю та нагляду відповідних осіб, які за цим закріплені провокує певних осіб до зловживань з їхнього боку, адже для цього створюються усі необхідні умови та можливості.

Сокровольська Н.Я. та Ю.Я. Хамига наголошують на тому, що «... цифрові технології розвиваються, вони набувають подвійного значення: є водночас і загрозою для організації, і засобом її захисту. У сучасних реаліях цифрові технології охопили всі аспекти діяльності організації, водночас вони використовуються для скоєння економічних злочинів та шахрайств. Проте коли йдеться про застосування новітніх інструментів та методів для виявлення шахрайства та реагування на нього (наприклад, аналітичних даних, тестування транзакцій, моніторинг електронної пошти), українські організації відстають від решти країн світу. Крім того, більшість організацій в Україні недостатньо підготовлена до кібератак, лише кожна третя організація України має програму кібербезпеки»[17].

Отже, роль фіннсового шахрайства зростає і це призводить до погіршення роботи організацій, установ, підприємств України та показує, що більшість з них навіть не мають якогось певного плану дій при таких ситуаціях та значно відстають від розвитку зарубіжних організацій.

Герасименко О.М. вказує, що «проблема шахрайства у вітчизняних компаніях є досить актуальною проблемою вже більше 10 років, а особливо загострилася останні роки. Розкрадання майна, необґрунтовані витрати, витік інформації за межі компанії та ще ряд fraud-ризиків набирають значних обертів і стають серйозною загрозою економічній безпеці підприємств. Своєчасне реагування, розробка дієвого механізму протидії реалізації шахрайським схемам зможуть протистояти фродам та забезпечити сталість економічної безпеки»[18].

На теперішній час одним із важливих аспектів функціонування підприємницької діяльності в умовах сучасного ринку є забезпечення відповідного та надійного економічного рівня стабільності. Адже за умов нестабільності та різних чинників навколишнього середовища виникають значні ризики та загрози для успішної та продуктивної діяльності.

Окрім цього, беручи до уваги сучасний розвиток економіки в Україні підвищився рівень вчинення кримінальних правопорушень, зросла кількість

корупційних схем в різних відрослях державної влади, що дуже часто слугує мотивом для вчинення фінансових шахрайств та навіть може вилитись у протиправне відчуження певних підприємств. Якщо на підприємстві було виявлене шахрайство і несумлінна діяльність працівника підприємства то це призведе до втрати будь-якої довіри з боку громадськості, що у свою чергу може відлякати зацікавлені сторони та стане причиною втрати потенційних клієнтів для компанії. Тож проблема протидії шахрайству з економічними ресурсами в Україні набула значної необхідності. На керівників підприємств покладається обов'язок з приводу виявлення та привенції фактів шахрайських дій та здійснюється впровадження необхідного контролю та введення ефективного обліку.

С. Тесля та О. Кипаца вказали, що «для того щоб вчасно виявляти факти фінансового шахрайства необхідно знати його характеристики, серед них зокрема такі:

- сфера посягання – фінансова сфера, тобто економічні відносини з формування, розподілу та використання централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів;

- специфічний суб'єкт злочинних посягань, зазвичай це фізичні особипідприємці або посадові особи суб'єктів господарської діяльності, які мають необхідні знання бухгалтерського обліку, законодавства тощо;

- фінансове шахрайство є злочинною діяльністю, що, зазвичай, має складний механізм;

- фінансове шахрайство полягає в маніпуляціях обліковими записами і фальсифікації первинних документів, реєстрів обліку і звітності, навмисних змінах записів в обліку, які перекручують суть фінансових і господарських операцій; у навмисно неправильній оцінці активів і методів їхнього списання, навмисному пропуску або приховуванні результативних записів і документів, навмисному невисвітленні змісту відображених операцій, незаконному отриманні в особисту власність грошово-матеріальних цінностей, невідповідному відображенні записів в обліку»[19].

Отже, для того аби попередити вчинення фінансового шахрайства на підприємстві можна скористатися такими стратегіями, які передбачені на (рис. 2.1.).

Рис. 2.1. Стратегії протидії фінансовому шахрайству

Сформовано автором на основі джерела [20]

Якщо розглядати стратегію вивчення співробітників то необхідно зазначити, що ті люди які вже вчинили шахрайство своєю поведінкою показують риси які притаманні особі, що має намір вчинити якусь неправомірну дію. Коли керівник буде спілкуватися зі своїми підлеглими у нього буде можливість виявити та попередити ризик вчинення шахрайства. Також важливо, коли керівник дослухається до думки своїх підопічних та вступає з ними в довірливі стосунки це може мінімізувати ризик та допоможе вирішити внутрішні проблеми колективу.

Бувають випадки, коли підлеглий нетримавши певного визнання з боку керівника, прибігає до вчинення шахрайства аби помститися. Бо коли людина змінює ставлення це сигналізує про якісь проблеми та протиріччя в яких необхідно розібратись, поки це не призвело до серйозних наслідків. Нажаль, неправомірні дії вчиняє та людина про яку керівник ніколи б не подумав.

Також важливим методом протидії є інформування співробітників. Коли співробітники проінформовані про шахрайство, його види та які наслідки це за собою тягне, впевній мірі це дасть можливість шахраєві

зрозуміти, що на даному підприємстві керівництво слідкує за порядком і не так легко вчинити якісь неправомірні дії. Також добре б було зробити якусь анонімну систему оповіщення де б відповідальний працівник «інкогніто» повідомляв про можливість вчинення шахрайства. Бо у відкритій формі це б ніхто не робив.

Контроль за відпустками теж важливий, бо ті хто протягом певного періоду не пропустили роботу з однієї сторони викликають повагу, а з іншої і занепокоїння. Можливо їм є що приховувати, тому вони переживають, що хтось виявить їхні плани або схеми, коли їх немає на роботі. Також можливо перевести співробітників на різні посади та місця, такі дії можуть спровокувати шахрая на певну діяльність для того аби приховати свій злочин.

Впровадження внутрішнього контролю допоможе ввести в дію певні плани та програми, що працюватимуть для того аби захистити активи компанії, забезпечити схоронність та незалежність бухгалтерській документації для ефективного виявлення та запобіганні вчинення шахрайства. Важливим також є розподіл обов'язків у колективі, щоб кожен виконував свою роль. Документація це інструмент внутрішнього контролю, що допоможе зменшити загрозу вчинення шахрайства, бо вона вся між собою пов'язана і на будь-якому етапі це можна перевірити. Для того аби забезпечити ефективний внутрішній контроль необхідно постійно переглядати та контролювати програми контролю.

Для того, що компанія ефективно функціонувала необхідно наймати відповідних експертів таких як: сертифіковані експерти у сфері протидії шахрайству, сртифіковані бухгалтери які допоможуть розробити сучасну та ефективну політику протидії та заходи по боротьбі з шахрайством. Такі спеціалісти можуть організувати як внутрішній контроль так і повний аудит, а в окремих випадках і проконсультувати та провести судово-медичну консультацію.

Небхідно і не забувати про корпоративну культуру. Бо позитив серед колег може запобігти вчиненням неправомірних дій таких як: шахрайства та

крадіжки. В будь-якій компанії має бути чітка організація праці, правила та дії, а також справедливе та об'єктивне працевлаштування. Якщо відкрито працювати це допоможе знизити ризик вчинення шахрайства та налагодить зв'язок з керівництвом. Також важливим буде показати, що яку б ти посаду не займав, якщо ти вчинив якісь неправомірні дії то мусиш за них відповідати. Ще крім цього на підприємстві повинні бути і інші методи виявлення та протидії про які повинні знати всі співробітники. Важливо також модернізувати ці методи у відповідності до потреб.

Сокровольська Н.Я. та Хамига Ю.Я. в своїй праці вказують, що «усі заходи з профілактики та протидії фінансовому шахрайству в рамках спеціалізованої програми повинні розроблятися й упроваджуватися комплексно з детальним розробленням і дотриманням таких умов. Керівництво організації забезпечує створення в колективі атмосфери, за якої співробітники розуміють невідворотність наслідків для них у разі зловживань, і відповідає за розподіл обов'язків щодо забезпечення належного контролю. В організаціях слід упроваджувати програму допомоги співробітникам, спрямовану на попередження зловживань. Усі керівники та рядові співробітники проходять спеціальний курс занять із розпізнавання симптомів зловживань і шахрайства. При цьому керівництво відповідає за відстеження сигналів про нечесність своїх співробітників. Керівництвом організації встановлюється й упроваджується порядок інформування про зловживання. Служби внутрішнього аудиту та/або безпеки координують проведення розслідування, визначають необхідність тих чи інших дій, а також відповідають за визначення масштабів розслідування і вибір відповідних методів. Причетні підрозділи проводять ретельне розслідування причин і способів скоєння даного зловживання, в якому повинні бути відображені аналіз відсутності або неспрацьовування наявних заходів контролю і заходи для зменшення ймовірності фактів зловживань у майбутньому. Після завершення всіх дій із виявлення конкретного зловживання виклад того, що

сталося, повинен бути опублікований в інформаційному листі з відповідними рекомендаціями співробітникам»[21].

Підодячи підсумок можна сказати, що фінансове шахрайство може бути вчинене як у великих так і малих компаніях у різних регіонах та галузях. Якщо шахрайство вчинив професіонал то воно призведе до неймовірних втрат, судових тяганин та втрати репутації, що в результаті призведе до розпаду організації. Значно зменшить ризик вчинення шахрайства наявність відповідних планів та прописана стратегія. Також ознайомлення колективу з політикою організації є найкращим способом щоб запобігти шахрайським діям. Також варто пам'ятати, що значно дешевше обійдеться виплатити кошти за спроб протидіяти шахрайству, ніж знешкоджувати і відновлюватись після вчинення шахрайства.

2.2. Аналітичні дані з приводу фінансового шахрайства в Україні

Постійний розвиток і збільшення економічних процесів призвело до того, що посилюється процес глобалізації та зростає роль фінансів у житті суспільства. Сам процес глобалізації є прекрасним та важливим стимулом для подальшого розвитку і посилення інформаційно-комунікаційних технологій, розрахунок без готівки та перехід більшої частини бізнесу в Інтернет-простір.

Годнюк І.В., Шубенко І.А. та Вольська А.О. в своїй праці наголосили, що «розвиток безготівкових форм розрахунків, впровадження банківських карт, інтернет-ресурсів у сфері платежів є характерною рисою повсякденного життя. У 2020–2021 рр. через карантинні заходи українці все частіше стали вибирати безготівкові платежі, розрахунки та покупки онлайн. Активне використання новітніх інформаційних технологій спричинило зростання різного роду проявів шахрайства у сфері суспільних відносин, починаючи від фінансово-кредитної і завершуючи зовнішньоекономічною діяльністю та мережею Інтернет». Також вони висловили думку, щодо терміну шахрайства з фінансовими ресурсами, а саме: «Фінансове шахрайство – це

доволі складний, ретельно приховуваний процес ураження фінансової безпеки, що вирізняється широким спектром проявів у процесі функціонування комерційного банку, що супроводжується відчутними збитками для всіх учасників фінансового ринку»[22].

Усі ці фактори сприяють розвитку такого явища, як фінансове шахрайство в осередку компанії та на рівні країни. Тому дивлячись на все це, актуальним на теперішній час є визначення першочергових та основних причин та наслідків фінансового шахрайства у нашій державі.

Також важливо є визначення статистичних даних, а саме: динаміки проведення ревізій та перевірок закупівель за 2019-2020рр., що наведено в табл. 2.1.

Табл. 2.1

Динаміка проведення ревізій та перевірок закупівель на підприємствах, установах, організаціях за 2019-2021 рр.

Найменування показників	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Кількість ревізій	1,4 тис.	917	понад 1 тис.
Кількість перевірок закупівель	118	122	528
Кількість перевірених підприємств, установ, організацій	1,5 тис.	понад 1 тис.	1,5 тис.

Сформовано автором на основі джерел [23, 24, 25]

З даної табл. 2.1. ми можемо зробити висновки, що кількість ревізій протягом 2019-2021 рр. змінювалась, оскільки в 2019 р. вона становила 1,4 тис. ревізій, проте в 2020 р. їх кількість зменшилась та на 2021 р. знову зросла. А якщо брати до уваги кількість перевірок закупівель то можна побачити певну динаміку поступового росту. З приводу кількості перевірених підприємств,

установ та організацій ми бачимо певні коливання та це не критично, а напакі несе в собі можливість виявлення певних недоліків.

Небхідно також звернути увагу на загальну суму виявлених фінансових порушень, яка відображена у табл. 2.2.

Табл. 2.2

Загальна сума виявлених фінансових порушень за 2019-2021 рр.

Найменування показників	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Втрати фінансових і матеріальних ресурсів	понад 1,7 млрд. грн.	понад 154,4 млрд. грн.	понад 14,7 млрд. грн.
Кошти бюджетів усіх рівнів та бюджетних установ	952,7 млн. грн.	понад 120,4 млрд. грн.	понад 8,7 млрд. грн.

Сформовано автором на основі джерел [23, 24, 25]

Згідно з табл. 2.2 можна зрозуміти, що в 2020 році були збільшені як витрати фінансових і матеріальних ресурсів так і кошти бюджетів усіх рівнів та бюджетних установ, проте в 2021 році кількість даних витрат зменшилась.

Також необхідно згадати про кількість недоотриманих фінансових ресурсів, що передбачено в табл. 2.3.

Табл. 2.3

Кількість недоотриманих фінансових ресурсів за 2019-2021 рр.

Найменування показників	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Кількість об'єктів, де здійснений контроль	502	490	441

Недоотримання фінансових ресурсів в загальному	понад 409,7 млн. грн.	понад 151,6 млрд. грн.	понад 5,8 млрд. грн.
Недоотримання фінансових ресурсів бюджетами	близько 215,9 млн. грн.	більше 119,0 млрд. грн.	понад 3,8 млрд. грн.

Сформовано автором на основі джерел [23, 24, 25]

Якщо розглянути дану таблицю, то можна зробити висновок, що кількість об'єктів, де здійснений контроль нажалі зменшується, протягом 2019-2021рр. їх різнична кількість сягає 61 об'єкт. Також можна побачити, що кількість недоотриманих фінансових ресурсів збільшується в 2020 році та в 2021 році стрімко падає.

Варто звернути увагу, що після проведення заходів державного фінансового контролю встановлено незаконні, нецільові витрати та недостачі ресурсів у відповідності до табл. 2.4.

Табл. 2.4

Незаконні, нецільові витрати та недостачі ресурсів 2019-2021 рр.

Найменування показників	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Кількість об'єктів, де здійснений контроль	1,3 тис.	862	1,1 тис.
Незаконні, нецільові витрати та недостачі ресурсів в загальному	понад 409,7 млн. грн.	2,8 млрд. грн.	понад 8,9 млрд. грн.

Незаконні, нецільові витрати та недостачі ресурсів за операціями з бюджетними коштами	близько 215,9 млн. грн.	1,8 млрд. грн	понад 4,9 млрд. грн
---	-------------------------	---------------	---------------------

Сформовано автором на основі джерел [23, 24, 25]

Розглянувши табл. 2.4 можна зрозуміти, що у період з 2019-2021рр. кількість об'єктів, де здійснювався фінансовий контроль зменшилась, проте кількість незаконних, нецільових витрат та недостачі ресурсів в цілому та за операціями з бюджетними коштами помітно зросла. З цього можна зробити висновок, що у період 2019-2021рр. збільшилась кількість фінансових шахрайств та махінацій.

Виходячи з цього доцільно проаналізувати динаміку виявлення правопорушень та скільки з них в подальшому сприяли початку досудового розслідування, зробити це можна за допомогою табл. 2.5.

Табл. 2.5

Динаміка розпочатих досудових розслідувань за 2019-2021рр.

Найменування показників	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Кількість переданих матеріалів до правоохоронних органів	753	678	921
Розпочаті досудові розслідування за матеріалами проведених ревізій	399	334	401
Розпочаті досудові розслідування за участю правоохоронних органів	100	35	111

Сформовано автором на основі джерел [23, 24, 25]

Отже, ми бачимо, що у 2019 році кількість переданих матеріалів до правоохоронних органів становила 753, проте на період 2020 року їх кількість зменшилась на 75 одиниць. Але в 2021 році кількість переданих матеріалів стрімко зросла до 921. Якщо брати до уваги розпочаті досудові розслідування за фактом вже пред'явлених матеріалів то динаміка росту і падіння аналогічна. У 2019 році кількість розпочатих досудових розслідувань становила 399, проте в 2020 році зменшилась на 65 одиниць, а в 2021 році їх кількість становила 401 досудове розслідування. Розглянувши кількість досудових розслідувань виявлених за участю правоохоронних органів можна сказати, що в 2019 та 2021 роках їх показник коливався у межах 100 та 111 одиниць. Проте в 2020 році їх кількість зменшилась до 35, але як ми бачимо така мала кількість досудових розслідувань тривала недовго і нажалі показники стрімко зростають.

Також варто звернути увагу на те скільки було вручено підозр, це можна дізнатися з табл. 2.6.

Табл. 2.6

Аналіз вручення письмових повідомлень про підозру за 2019-2021рр.

Найменування показників	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Кількість вручених письмових підозр	193	269	183
Кількість вручених письмових підозр за заходами власної ініціативи	126	196	90
Кількість вручених письмових підозр за зверненнями правоохоронних органів	54	48	45

Сформовано автором на основі джерел [23, 24, 25]

Якщо розглянути дану таблицю можна зрозуміти, що дані кримінальні правопорушення надто важко довести до логічного закінчення, тобто знайти винного та довести його провину, адже щоб вчинити шахрайства з фінансовими ресурсами потрібна чудова підготовка та принаймі фундаментні знання в сфері економіки. Адже ми бачимо, що в 2019 році загальна кількість вручених підозр сягає 193 з них 126 вручені за заходами власної ініціативи, а 54 за зверненнями правоохоронних органів. Так у 2020 році загальна кількість вручених письмових підозр зросла до 296 з них 196 вручені за заходами власної ініціативи, а 48 виявлені правоохоронними органами. Проте вже в 2021 році їх кількість значно зменшилась до 183 одиниць з яких лише 90 з власної ініціативи, а 45 за участь правоохоронних органів.

На жаль, жертвами протиправних схем стають різні люди. Хоча переважна більшість жертв таких схем — люди старшого покоління; іншими верствами, що стають мішенями зловмисників, також є:

- Соціально ізольовані або самотні люди (схеми, що реалізуються шляхом встановлення романтичних стосунків);

- Особи, що мають фінансові труднощі (схеми, коли зловмисник пропонує жертві беззаставний кредит (за умови, що остання сплатить авансом комісію за відкриття кредиту, або ж зловмисник представляється жертві колектором, вимагаючи сплатити неіснуючий борг), а також інвестиційні програми під небувало високі проценти);

- Компанії (наприклад, працівник бухгалтерії отримує фейковий лист від фінансового директора, який перебуває у відпустці, з вимогою здійснити грошовий переказ;

- Молоді особи, яким пропонується участь в організованих зловмисниками схемах працевлаштування, відпусток та лотерей[26].

Отже, жертвами шахрайських дій може стати кожен, адже кількість шахрайських схем інтенсивно зростає. Та навіть якщо взяти меншу кількість досліджуваних об'єктів можна зрозуміти, що кількість недоотримання фінансових ресурсів, незаконних, нецільових витрат та недостачі ресурсів

значно збільшилася. Так зі здійсненням ревізій, внутрішнього контролю та проведенням заходів державного фінансового контролю можна виявити вчинення неправомірних та як ми побачили мало випадків, коли особам вручаються письмові повідомлення про підозру, а ще менше випадків, що шахраї понесуть відповідальність за вчинені правопорушення. Бо є надто багато випадків латентності таких дій, які виявляються лише з часом, та несуть у собі небезпеку для громадян, підприємств, установ та організацій.

Висновки до розділу 2

Отож, підсумовуючи вище наведене ми можемо зробити наступні висновки:

1. Встановлено, що шахрайства вчиняються таємно про що жертви спочатку навіть не здогадуються. І це все виходить з того, що для превенції таких злочинів не було здійснено відповідних заходів, тобто не було належного контролю зі сторони відповідних осіб. Сьогодні використовуються різні методи, способи і засоби виявлення, попередження та припинення шахрайських дій. Проте шахраї вдосконалюються і відповідні заходи втрачають свою актуальність.

2. Визначено, що в теперішніх умовах фінансове шахрайство являється одним з потенційних небезпек для суспільства. Адже, як виявилось кількість вчинених фінансових шахрайств значно зросла, проте виявлення, доведення і оголошення підозри є надто важким процесом і на жаль у більшості випадків особи, які вчинили правопорушення не несуть відповідальності.

3. Доведено, що жертвами фінансового шахрайства може стати кожен. Починаючи від пересічної людини закінчуючи величезними корпораціями, що мають безліч іноземних інвесторів та партнерів. Тому фінансове шахрайство не є лише внутрішньою проблемою нашої країни, а й посідає значне місце серед загроз сьогодення для усього світу.

РОЗДІЛ 3. БОРОТЬБА З ФІНАНСОВИМ ШАХРАЙСТВОМ В УКРАЇНІ ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ

3.1. Основні шляхи протидії фінансовому шахрайству в Україні

Корупція, шахрайство, зловживання повноваженнями, рейдерство, хабарництво – негативні явища, які все частіше ставлять під загрозу не лише ділову репутацію, але й існування компаній через її недобросовісних працівників або власників. Тож сьогодні існує нагальна потреба у розробці запобіжних механізмів, надійних корпоративних та фінансових стратегій і систем управління, у здійсненні юридичного контролю та моніторингу[27].

Усім відомо, що фінансове шахрайство – серйозна проблема для успішної діяльності та стабільної роботи організації. Збитки від таких правопорушень значно перевищують ту кількість втрат яких зазнало підприємство. Також шахрайство може нашкодити не тільки з матеріальної сторони, але і призвести до погіршення відносин з партнерами, погіршити репутацію, знецінити бренд, що стане перешкодою для нормальної діяльності будь-якої організації.

Тому для знешкодження впливу фінансового шахрайства на організації необхідно протидіяти такому явищу. ПриватБанк розробив політику запобігання шахрайству та корупції. В якій вказано, що «банк не терпить будь-яких проявів шахрайства та зловживань з боку своїх співробітників незалежно від рангу співробітника і суми заподіяного збитку. Співробітник Банку, викритий в шахрайстві, підлягає звільненню незалежно від суми збитку, факту погашення заподіяного збитку, рівня в ієрархії. За будь-яким фактом шахрайства з боку співробітника Банк вживає всіх можливих заходів з ініціювання кримінального або цивільного переслідування. Кримінальне та цивільне переслідування ініціюється при наявності формальних можливостей незалежно від витрат на даний процес, а також незалежно від того, чи працює співробітник в Банку на даний момент. Питання витрат по покаранню винних

Банк розцінює як політичне питання формування в Банку атмосфери відповідальності і караності за шахрайство і зловживання, «культури нетерпимості до шахрайства». Після винесення судового вироку співробітникові, викритому в шахрайстві, даний факт в обов'язковому порядку доводиться до всіх співробітників Банку». Також в даній політиці вказано хто є відповідальним за боротьбу з шахрайством, а саме: «за координацію побудови системи боротьби з шахрайством в Банку Напрямок «Внутрішній контроль та fraud-менеджмент»; за протидію фактам шахрайства та зловживань в своєму колективі керівник підрозділу; кожен співробітник Банку»[28].

Але фінансове шахрайство вчиняється не тільки в певній установі, але й в державних структурах. Тому варто зазначити, що нагляд за виявленням різноманітних схем фінансового шахрайства в нашій країні може здійснюватися на двох рівнях. Перший здійснюється на державному рівні, а другий в певному місці, тобто всередині організації. Якщо розглядати перший рівень то мається на увазі контроль за дотримання норм законодавства, продуктивна діяльність правоохоронних органів. В другому рівні йдеться про роботу певних відділів, які здійснюють контроль та нагляд за дотриманням безпеки та успішної роботи всієї організації.

Етапи протидії фінансовому шахрайству можна поділити у відповідності до (рис. 3.1.).

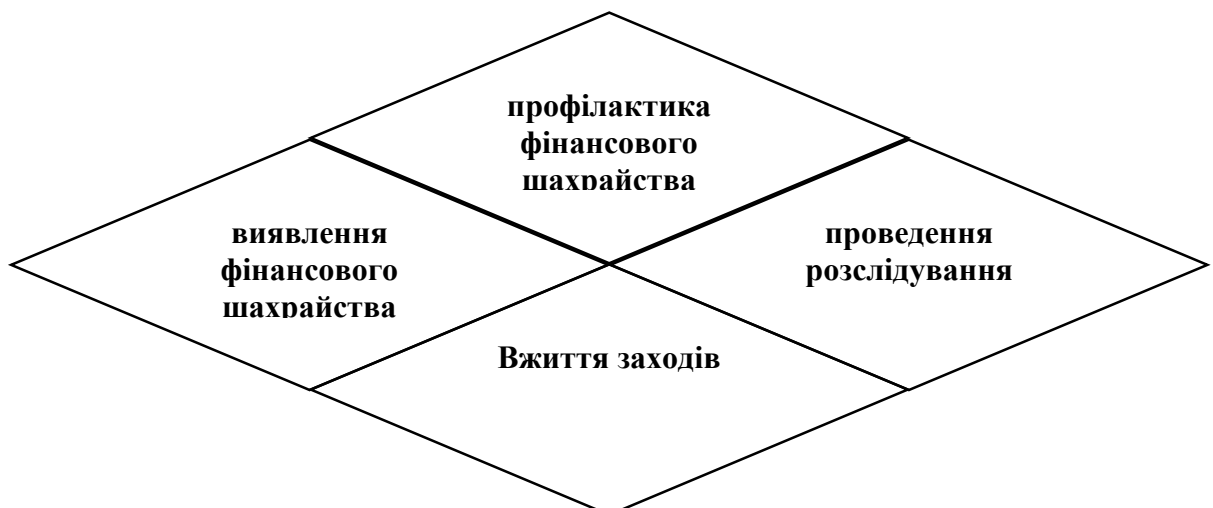

Рис. 3.1. Етапи протидії фінансовому шахрайству

Сформовано автором на основі джерела [29]

На першому етапі необхідно вжити таких заходів: створити політику організації, розробити кодекси ставлення, процедуру відповіді на правопорушення; впровадити контроль за фінансами; чітко сформувані межі повноважень; обмежити доступ до інформації; ввести контроль за ризиковими зонами; проводити ретельну перевірку кандидатів на посаду.

Другий етап передбачає детальний аналіз працівників, які поводять себе підозріло, а саме: працюють у вихідні, активно підтримують певного постачальника, низький рівень праці. Також необхідно дослідити чи не володіє співробітник активами, які не відповідають його заробітній платі, чи ніхто не скаржився на роботу певного працівника.

Третій етап включає в себе проведення розслідування при виявленні факту вчинення фінансового шахрайства. Також цей етап можна умовно поділити на дві групи, а саме: внутрішню і зовнішню. Внутрішня характеризується підготовкою до самого розслідування, тобто збір інформації і її аналіз, складення умовної версії вчинення неправомірних дій, а також саме розслідування безпосередньо в організації. Зовнішня група являє собою внутрішньокорпоративне розслідування з поданням запитів в органи державної влади, опитуванні свідків та вивченні інформації про можливість діяльності контрагента.

Четвертий етап полягає у застосуванні відповідних заходів за результатами розслідування. Проведення розслідування не залишається без уваги, тому потрібно проінформувати співробітників про рішення, яке було прийняте, щоб між ними не поширювалась неправдива інформація. Після того як закінчиться розслідування роботодавець повинен прийняти рішення щодо: дисциплінарного стягнення, визначення необхідності передачі справи в правоохоронні органи, розголошення результатів розслідування всередині колективу та за його межами, визначення необхідності прийняття профілактичних заходів.

Марушко Н.С. та Горбан І.М. в своїй роботі вказують на механізм протидії фінансоому шахрайству, а саме, що «сучасні вимоги до внутрішнього контролю формують нові вектори перевірки, які повинні включати механізм протидії шахрайству та зловживанням на підприємстві. Побудова дієвого внутрішнього контролю повинна базуватися на формуванні механізму протидії шахрайству щодо недобросовісних дій працівників, який передбачає побудову взаємопов'язаних його елементів, а саме правового, організаційного та економічного»[30]. Цей механізм передбачений на (рис.3.2).

Рис. 3.2. Механізм протидії фінансовому шахрайству

Сформовано автором на основі джерела [30]

Правовий механізм припинення недобросовісних дій із боку персоналу в процесі внутрішнього конфлікту передбачає притягнення винних працівників до різного роду відповідальності: дисциплінарної, адміністративної, кримінальної. Організаційний механізм запобігання випадкам шахрайства повинен охоплювати: 1. формування системи відповідальних відносин між власниками і працівниками, яка передбачає мотивацію працівників та заохочення таких якостей, як високий професіоналізм, дисциплінованість, чесність, порядність, робота в команді, прагнення до саморозвитку та вдосконалення; 2. формування стратегічного плану розвитку функціонування бізнесу та його практичну реалізацію; 3.

побудову та впровадження системи оперативного управління, окремим елементом якої служба внутрішнього контролю. Економічний механізм повинен базуватися на побудові ефективної системи мотивації персоналу, тобто створенні такої системи запобігання шахрайству на підприємстві, за якої шахрайство та крадіжки для кожного працівника на підприємстві були б невігідними[30].

Отже, на нашу думку, протидія фінансовому шахрайству в першу чергу повинна бути спрямована на профілактику та аналіз можливого вчинення шахрайських дій. Адже, набагато ефективніше буде його попередити ніж виявити і в подальшому припинити. Саме це повинно бути основою планів при боротьбі з вчиненням кримінальних правопорушень. Потрібно щоб програма протидії не відповідала на шахрайські дії, а мала профілактичний вплив, що не давав би навіть думки про можливість вчинення фінансового шахрайства.

3.2. Проблемні питання протидії фінансовому шахрайству в Україні

Проблема вчинення фінансових шахрайств актуальна як ніколи для будь-якої країни яка має розвинену економіку, так і та, яка знаходиться в процесі її активного становлення.

Україна в теперішній час переживає нелегкі часи, адже відбувається модернізація політики з протидії корупції та фінансовим шахрайства, зростає попит на антикорупційну сферу. Дивлячись на це питання протидії корупції та шахрайств в економічній сфері стає дедалі популярнішим та актуальним. Тому спостереження за навколишнім середовищем, аналіз умов та підстав вчинення неправомірних дій є основним завданням при забезпеченні успішної та ефективної роботи у сфері протидії фінансовому шахрайству і корупційних проявів.

На сьогодні наша країна, а точніше вся її фінансова система, а також і система окремого підприємства піддається шкідливому впливу від вчинення шахрайських схем, які пов'язані з будь-якими фінансовими операціями, які

щоразу розвиваються і стають силою, що протидіє методам державної та локальної боротьби з ними.

Тому слід розглянути проблеми, які виникають під час боротьби з фінансовим шахрайством.

Роде В.Ю. в своїй роботі вказує, які саме проблеми фінансового шахрайства існують в Україні та пропонує такий варіант їх розміщення, як:

«- недоліки та недовраховання регуляції правового регулювання економіки та їх вплив на визначення фактів та причин фінансового шахрайства;

- недоліки в діяльності правоохоронних органів та органів судочинства в контексті запобігання шахрайським операціям;

- соціально-психологічні чинники у прояві фінансового шахрайства;

- недоліки державного управління у сфері профілактики та протидії фінансовому шахрайству»[31].

Отже, відповідно до цього можна сказати, що фінансове шахрайство в Україні піддається ряду проблем, які являються недоліками у тій чи іншій сфері, а саме неврахування регуляції правового регулювання в економічній сфері означає, що правове регулювання є але у деяких випадках його невраховують, що значно впливає на визначення фактів вчинення та підстав за яких фінансове шахрайство вчиняється.

Якщо говорити про недоліки в роботі правоохоронних органів та суду то можна сказати, що на теперішній час їх є безліч та найбільше вони стосуються того, що на жаль немає чітких планів та написаних дій з приводу запобігання шахрайським діям. Адже у більшості випадків правоохоронні органи не здійснюють заходи профілактики з приводу вчинення фінансового шахрайства, а розглядають наслідки таких дій після звернення осіб про те, що вони постраждали від даних діянь.

Важливе місце серед недоліків посідають соціально-психологічні чинники, які являються важливою передумовою вчинення фінансових шахрайств, адже якби не було даних чинників то ніхто б не вчиняв відповідних

діянь. Соціально-психологічні чинники впливають на людей та призводять до того, що одна особа під їхнім впливом стає жертвою шахрайських дій та зазнає значних збитків, а інша піддаючись вигоді являється шахраєм, яка вчиняє шахрайства під дією соціально-психологічних чинників, які їй притаманні.

Щодо державного управління у сфері профілактики та протидії фінансовому шахрайству, можна сказати даний недолік полягає в тому, що з розвитком економіки в Україні та за її межами старі методи профілактики та протидії фінансовому шахрайству є неефективними тому потребують розробки нових моделей та методів.

Також проблемою також являлось те, що ми не оперували інформацією про фінансове шахрайство на зовнішньому ринку, проте офіс генерального прокурора та Європейське бюро протидії шахрайству (OLAF) уклали угоду для захисту фінансових інтересів Євросоюзу. Угоду про адміністративне співробітництво підписали генеральний прокурор Ірина Венедіктова та генеральний директор OLAF Вілле Італа. Цей документ укладений у контексті Угоди про асоціацію та створює правову підставу для спільної роботи двох органів у боротьбі з шахрайством та іншою незаконною діяльністю проти фінансових інтересів ЄС. Угода дозволяє Офісу генерального прокурора та OLAF ефективніше обмінюватися інформацією, дотримуючись правил щодо конфіденційності та захисту даних[32].

Також ще однією проблемою, являється те що деякі підприємства, установи та організації бажаючи захистити свій бізнес від шахрайства відмовляються від форензіку, тадже бояться, що він буде неефективним, або просто не хочуть використовувати новітні методи боротьби з фінансовим шахрайством. Проте форензик — цілий комплекс послуг, що включають у себе елементи аудиту, юриспруденції, бухгалтерського обліку, інформаційних технологій, використання психологічних технік. На практиці форензик здійснюється в розрізі трьох головних напрямів:

1. Запобігання та протидія: запобігання шахрайству чи спробам його вчинити, захист організації від фінансової та репутаційної шкоди, пов'язаної з можливим шахрайством чи спробами його вчинити.

2. Виявлення: реагування на випадки шахрайства чи спроби його вчинити, розслідування фактів шахрайства, усунення загроз і допомога в запобіганні подальшій фінансовій та репутаційній шкоді.

3. Реагування та ліквідація наслідків: розроблення плану виходу з поточної кризи (антикризовий менеджмент) і покращення здатності організацій учитися та вдосконалюватися після незапланованої події, пов'язаної з шахрайством[33].

Як ми бачимо, це прекрасний комплекс дій, що допомагає запобіганню, протидії, виявленню та реагуванню на вчинення, або спробу вчинити фінансове шахрайство. Тож багато людей здійснює помилку і не реагує на фінансове шахрайство тоді, коли його можна уникнути, а здійснює всі методи виявлення шахраїв після безпосереднього вчинення шахрайських дій. І це являється неймовірним недоліком при протидії фінансовому шахрайству, адже при здійсненні превентивних заходів компанії витрачають значно меншу плату, а ніж при здійсненні розслідування про вчинення фінансового шахрайства.

При зосередженні коштів на теперішньому фінансовому ринку та при використанні сучасних технологій з фінансовими ресурсами, має місце вчинення найрізноманітніших шахрайств у відповідній сфері.

Кримінальні посягання, що здійснюються на рівні фінансової сфери відрізняються розмаїттям, вибагливістю, точністю, високим професійним характером, пристосуванням шахраїв до сучасних методів та заходів діяльності, новітніх технологій здійснення фінансових операцій та послуг.

Тож основними видами правопорушень на теперішньому фінансовому ринку є незаконне отримання або надання, розкрадання та неправомірне і невизначене використання кредитних ресурсів. Тому шахраї активно користуються фальсифікованими даними діяльності підприємств.

Це призводить до виникнення причин вчинення фінансового шахрайства з фінансовими ресурсами, які у подальшому являються проблемами для протидії шахрайств.

До таких причин можна віднести:

- безвільність органів фінансового нагляду;
- некомпетентність більшості керівників фінансових установ (ФУ);
- відсутність професійно-етичних стандартів у фінансовому співтоваристві;
- слабкість професійних об'єднань ФУ;
- залежність багатьох ФУ від засновників та безконтрольне використання фінансових ресурсів останніми;
- відсутність вимогливості та жорсткої правової оцінки дій керівників ФУ по не стягуванню боргів і незастосуванню процедур банкрутства;
- відсутність продуманої як державної, так і недержавної політики по розвитку фінансового ринку[34].

Вчиненню шахрайства з фінансовими ресурсам нерідко сприяє ставлення самих працівників до службових обов'язків, які передбачені їхніми посадовими укладами, рівень корупції і безпосередня участь у вчиненні фінансового шахрайства.

Прямими умовами вчинення шахрайства з фінансовими ресурсами можуть слугувати такі дії як некомпетентна та не ефективна перевірка даних, яких можуть міститися відомості, що не відповідають дійсності. Ціленаправлено не проводяться заходи превентивного характеру, повноважень відповідних осіб, можливостей страховиків здійснювати свої зобов'язання в фінансовій сфері, перевірка ліцензій на можливість здійснення тої чи іншої діяльності.

Підсумовуючи все вищенаведене, можна констатувати, що на даний момент проблема протидії фінансовому шахрайству є надто важлива, проте її розгляду приурочено не так багато наукових досліджень, якби нам хотілось.

Особливої уваги потребує питання проблем протидії фінансовому шахрайству та шляхів їх вирішення на законодавчому та практичному рівнях.

3.3. Зарубіжний досвід та його використання в теперішній час

Зарубіжний досвід протидії фінансовому шахрайству є одним з найкращих джерел, де українці можуть запозичувати їх механізми, превентивні заходи та безпосередні методи боротьби з фінансовим шахрайством. На жаль Україна не являється державою з високим рівнем економіки, проте вона робить все можливе для того аби в подальшому розвинути економічну сферу та стати гідним конкурентом для будь-якої розвиненої країни. На теперішній момент форми шахрайства з фінансовими ресурсами зросли та удосконалились, збільшилась кількість кримінальних правопорушень, що мають міжнародні зв'язки, також є групи осіб, які вчиняють фінансові шахрайства, учасниками можуть бути громадяни різних країн.

Застосувавши дослідження зарубіжного досвіду ми можемо провести порівняння між вітчизняним законодавством, методами, формами, заходами, планами і програмами протидії та міжнародними заходами боротьби з фінансовим шахрайством. Адже завдяки порівнянню ми можемо зробити аналіз позитивних та негативних методів, засобів і способів протидії та визначити, що ми вже застосовуємо, які позиції можливо нам і не підійдуть, а також, що ми можемо запозичити, що сприятиме розвитку стабільних та ефективних методів боротьби з фінансовими шахрайствами.

Можна звернути увагу на досить цікавий випадок одного із шахраїв коріння якого сягають України. Так ось йдеться про брокерські компанії, які розташувалися у місті Флорида та стали відомими своїми проявами шахрайських схем і отримали назву «червива миля». У цій місцевості було здійснено безліч шахрайських схем з акціями та використанням фінансових пірамід. Адже саме тут Лев Парнас вирішив розповсюдити брокерську

компанію, перетворивши майже за ніч у найприбутковішу та повсюди рекламовану фірму. Проте така компанія довго не протрималась і провалилась.

Лев Парнас і його бізнесовий партнер Роберт Грінберг, як і багато інших радянських емігрантів, поселилися в Брукліні, частині Нью-Йорка, що охоплює і Брайтон-Біч. Тепер вони були власниками брокерсько-дилерської контори на півдні Флориди, яка торгувала акціями, включно з «копійчаними», і займалася ризикованими інвестиціями, які нерідко доводять до тюрми. Їх обвинуватили у відмиванні через підставну компанію у США грошей із-за кордону на користь політиків і політичних кампаній із порушенням американського законодавства. Парнас працював у двох із численних брокерських компаній на півдні Флориди, які закрили за шахрайства, перш ніж купив собі свою власну. Пізніше за фінансові шахрайства арештують принаймні двох колишніх працівників його компанії, включно з його другом дитинства, і одного з її колишніх директорів[35].

Як ми бачимо, можна завдяки шахрайствам досягти значних успіхів, розвинути навіть найменш прибутковий бізнес, але така діяльність рано чи пізно буде розкрита та піддасться спочатку виявленню такого факту, згодом з приводу фінансового шахрайства буде проведене розслідування, як на локальному рівні так і на державному, а в деяких випадках навіть і на міжнародному рівнях. Тому якби добре шахрайські схеми не були приховані можливо через місяць, декілька місяців, рік або у найгіших випадках роки вони будуть виявлені та піддадуться розслідуванню, аби кожен хто винен у даних кримінальних правопорушеннях поніс відповідальність за свої дії.

В Польщі набирають розповсюдження випадки застосування таких шахрайських схем, як:

«Доступ до рахунку буде заблокований»

Клієнт отримує повідомлення такого змісту: «Рахунок не відповідає новій системі безпеки» («Konto nie jest zgodne z „nowym systemem bezpieczeństwa”») або «Доступ до рахунку був або буде заблокований» («Dostęp do konta został lub zostanie zablokowany»). Водночас повідомлення

містить сумнівне посилання на оновлення, автентифікацію або розблокування. Такою є нова шахрайська схема, аби виманити кошти, – натискати на це посилання не рекомендується. Банки попереджають, що не надсилають подібних повідомлень і ніколи не пропонують оновлення системи або даних електронною поштою або SMS. Якщо ви отримали такий SMS або електронний лист, повідомте про це банк через додаток або зателефонуйте до спеціальної служби підтримки свого банку.

«Електроенергію буде відключено. Погасіть борг»

Іншим видом шахрайських SMS є «повідомлення про відключення електроенергії». Польська поліція попереджає про вид шахрайства, де злочинці з допомогою SMS вимагають сплатити борги за комунальні послуги. Поліція попереджає, ніколи не варто переходити за неперевереними посиланнями, адже вони можуть направляти користувачів на фальшиві сторінки банків. Необережний користувач ризикує втратити персональні дані чи кошти[36].

З даних шахрайських схем можна зрозуміти, що і за кордоном фінансове шахрайство є доволі популярним кримінальним правопорушенням, адже причини виникнення шахрайства з фінансовими ресурсами у більшості випадків збігаються та методи протидії можуть відрізнятися.

Так як Україна прагне стати членом Європейського союзу то нам необхідно приймати до свого законодавства ті нормотворчі акти, які розповсюджені на теренах Європи, навіть якщо потрібно удосконалювати, а в деяких випадках модернізувати та змінити певні законодавчі акти. Так наприклад дуже інформаційним є Акт Ради від 26 липня 1995 року про укладення Конвенції про захист фінансових інтересів Європейських співтовариств[37], в якому передбачено загальні положення про фінансове шахрайство, покарання, кримінальну відповідальність, яка передбачена для керівників підприємств, юрисдикція, заходи щодо екстрадиції та переслідування, співпраці та інших важливих норм, що безпосередньо передбачають як діяти при вчиненні фінансового шахрайства.

Важливим етапом у боротьбі з фінансовим шахрайством являється співпраця з міжнародними колегами та безцінним є обмін досвідом. Так наприклад хорошим показником є обмін інформацією з відповідними органами.

Директор Бюро економічної безпеки України Вадим Мельник, директор Служби розслідування фінансових злочинів при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки Антоні Мікулскіс, Голова Державної податкової інспекції при Міністерстві фінансів Литовської Республіки Едіта Янушієне та Генеральний директор Служби державних доходів Латвійської Республіки Єва Яунземе підписали меморандуми про стратегічне партнерство та взаємодію у сфері економічної безпеки. Зустріч відбулася 23 травня 2022 року у Вільнюсі. Учасники тристоронньої зустрічі обговорювали питання співпраці щодо протидії економічним злочинам у податковій та митній сферах, протидії фінансовому шахрайству, економічній кіберзлочинності, відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом. У меморандумах представники України, Литви та Латвії передбачили участь, із дотриманням норм міжнародного та національного законодавства, у спільних розслідуваннях, спеціальних операціях, спрямованих на захист економічних інтересів кожної з держав. А також задекларували наміри про обмін інформацією, досвідом, надання консультацій, про взаємну всебічну підтримку під час опрацювання запитів[38].

Можна побачити, що це вагомий крок як зі сторони нашої країни так і іноземних держа, який дає поштовх для розвитку міжнародної співпраці та створює умови для спільної розробки методів та заходів протидії фінансовим шахрайствам та іншим направомірним діям.

Цікаві випадки боротьби з шахрайством соціальних виплат передбачені у різних країнах світу.

Найуспішнішим прикладом того, як мають працювати ефективні механізми контролю є Великобританія. Завдяки злагодженій роботі всіх ланок системи виявлення порушень у цій державі - рівень втрат за рахунок шахрайства знизився з 2% до 0,6% від видатків на допомогу. Налагоджені

системи контролю дають змогу виявити випадки порушень і шахрайства не лише серед населення, а і серед працівників, котрі призначають соціальні виплати. Загалом, у Великобританії кожен фунт стерлінгів, витрачений на службу протидії шахрайству і корупції, заощаджує 7 фунтів стерлінгів державного бюджету. При цьому перевірка справ отримувачів здійснюється лише у випадку виявлення підозр про надання заявниками неправдивої інформації. Під час перевірок соціальні інспектори збирають необхідну інформацію та докази шахрайства (наприклад, фінансову інформацію, покази свідків, працедавців тощо). Це дає змогу підвищити ефективність контролю, а більшість отримувачів – не перевіряти взагалі. У Британії роботу служби контролю за наданням соціальних виплат активно підтримує населення. 95% громадян цієї держави, опитаних в ході дослідження, вважають усунення шахрайства дуже важливим завданням, а дві третини - прирівнюють зловживання у системі соціальних виплат до крадіжки[39].

У Румунії створено і успішно функціонує Національне агентство з виплат та соціальної інспекції з регіональними відділеннями, підпорядковане Міністерству праці, сім'ї, соціального захисту людей похилого віку. Соціальна інспекція в Румунії має великі права та здійснює, окрім виплат, широкомасштабний контроль якості соціальних послуг, що надаються як державними, так і приватними установами, та повідомляє компетентним органам інформацію про виявлені правопорушення. Використання ефективних механізмів контролю, зокрема, формування так званих профілів ризику та досконале звірення даних дали змогу виявити порушення у третині перевірених справ, щодо яких була підозра на початкових етапах. У Румунії також значна увага приділяється виявленню шахрайства та корупції серед державних службовців, які приймають документи та призначають соціальні виплати населенню[39].

Отже, як ми бачимо зарубіжний досвід при боротьбі з фінансовим шахрайством є дуже популярним та актуальним. Проте ми повинні на належному рівні користуватися ним та укладати договори з іноземними

державами для успішного впровадження в наше законодавство та спільної розробки заходів протидії шахрайським схемам.

Висновки до розділу 3

Згідно з проведеним дослідженням протидії фінансовому шахрайству в Україні та за її межами, необхідно зробити такі висновки:

1. Визначено, що питання протидії фінансовому шахрайству є дуже актуальним та потребує його більш детальному розгляду як в Україні так і за її межами. Особливо це стосується обміну інформації та розробці спільних заходів протидії шахрайству з фінансовими ресурсами.

2. Встановлено, що в умовах сьогодення окремі установи та вся держава зазнають значного тиску та унеможливлення ефективного розвитку та праці через шахрайські дії. Тому необхідно створювати та модернізувати застарілі методи, способи та засоби боротьби з фінансовим шахрайством.

3. Доведено, що застосування ефективних превентивних заходів зменшує можливість вчинення кримінальних правопорушень пов'язаних із шахрайством і вподальшому захищає підприємства від непотрібних затрат, які значно перевищують ті, що підприємство втратило б якщо зазнало фінансового шахрайства.

ВИСНОВКИ

Отже, підсумовуючи вище наведене, можна впевнено сказати що дана проблематика є особливо актуальною, адже теперішнє становище сприяє поширенню різних форм та видів фінансового шахрайства в Україні. Не зважаючи, що дана проблема має велику кількість негативних явищ, вона залишається однією з найбільш актуальних проте, найменш досліджуваних.

Під фінансовим шахрайством слід розуміти явище, що має у собі сукупність відносин, які можуть здійснюватися простими громадянами або юридичними особами, шляхом зловмисних дій для отримання фінансової вигоди або інших переваг з метою збагачення.

Для того аби виявити фінансове шахрайство необхідно звернути увагу на першопричини його виникнення, серед яких можуть бути: психологічні чинники; тотальна недовіра до держави загалом та фінансових інституцій зокрема; жадоба легкого збагачення; фінансова неграмотність; економічне підґрунття (економічна криза); розмаїття фінансових інструментів; дія воєнного стану та інші чинники.

Роль фінансового шахрайства стрімко зростає та з кожним роком все більше поширюється. Фінансове шахрайство це певне різноманітне, комплексне явище з економічним підґрунттям, що провокує надто довірливих громадян скористатися можливістю отримання легких грошей. Також можна вказати, що на даний момент законодавство України не є досконалим і це породжує у шахраїв бажання вчиняти нові шахрайські схеми, адже вважають, що у подальшому їх ніхто не затримає та вони не отримають покарання за свої дії.

Фінансове шахрайство являється одним з потенційних небезпек для суспільства. Адже, як виявилось кількість вчинених фінансових шахрайств значно зростає, проте виявлення, доведення і оголошення підозри є надто важким процесом і на жаль у більшості випадків особи, які вчинили правопорушення не несуть відповідальності.

В умовах сьогодення окремі установи та вся держава зазнають значного тиску та унеможливлення ефективного розвитку та праці через шахрайські дії. Тому необхідно створювати та модернізувати застарілі методи, способи та засоби боротьби з фінансовим шахрайством.

Протидія фінансовому шахрайству в першу чергу повинна бути спрямована на профілактику та аналіз можливого вчинення шахрайських дій. Адже, набагато ефективніше буде його попередити ніж виявити і в подальшому припинити. Саме це повинно бути основою планів при боротьбі з вчиненням кримінальних правопорушень. Потрібно щоб програма протидії не відповідала на шахрайські дії, а мала профілактичний вплив, що не давав би навіть думки про можливість вчинення фінансового шахрайства.

Тож все це, підтверджує думку про те, що питання протидії фінансовому шахрайству в нашій державі є особливо актуальним. Оскільки, ми не один рік прагнемо стати членами Євроейського Союзу, що вимагає від нас змін та допоможе у подальшому привабити в нашу країну вигідних інвесторів. Але для цього від нас вимагається прозора діяльність усіх підприємств, установ та організацій.

Фінансове шахрайство на сьогоднішній день виступає серйозним викликом та загрозою для успішного розвитку української економіки. Тому щоб протидіяти даній ситуації необхідно вивчити усіх причини та особливості фінансового шахрайства в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000/уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с. С.1629
2. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Чорнуцький С. П. Суть і методика виявлення фактів фінансового шахрайства. Економіка та держава. 2011. № 7. С. 127–131.
4. Чернявський С. С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.09.09. Київ, 2010. – 34 с.
5. Мусієнко О.Л. Теоретичні засади розслідування шахрайства в сучасних умовах : монографія / за ред. проф. В.Ю. Шепітька. Х.: Право, 2010. 168 с
6. Чернишов Г.М. До питання про визначення фінансового шахрайства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Серія: Право. Вип. 26. С. 230-234.
7. Чернишов Г.М. Фінансове шахрайство в інвестиційнобудівельній сфері: кримінологічне дослідження : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право»; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2016. 246 с.
8. Фінансове шахрайство – небезпечна зброя сьогодення. URL:<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id1758/#:~:text=%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D1%80%D1%96%D0%B7%D0%BD%D1%8F%D1%8E%D1%82%D1%8C%20%D0%B2%20%D0%B7%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%20%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%8F,%D1%82%D0%B0%20%D1%88%D0%B0%D1%85%D1%80%D0%B0%D0%B9%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D1%83%20%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D1%96%20>

%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.

9. Живко, З. Б., and С. С. Родченко. "Фінансове шахрайство у банківській сфері: сутність, види та сучасний стан." *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство* (2020): 103-108.

10. Возняк, Галина Василівна. "ФІНАНСОВЕ ШАХРАЙСТВО В БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ і РІЗНОВИДИ." *Бизнес Информ* 4 (507) (2020): 334-339.

11. Неджеря, В. І. "Ризики страхового шахрайства та методи боротьби з ними." *Ефективна економіка* 3 (2020).

12. Павлова, Н. В., and В. В. Рец. "Визначення місця та часу вчинення шахрайства на первинному ринку нерухомості." *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ* 3 (2018): 139-142.

13. Топ-4 схеми шахраїв у сфері нерухомості. URL: <https://news.dtkr.ua/society/real-estate/51875-top-4-schem-saxrayiv-u-sferi-nerukhomosti>

14. Кізима, Тетяна, and Юрій Хамига. "Фінансове шахрайство: теоретична концептуалізація та економічне підґрунтя." *Світ фінансів* 2 (2019): 109-123.

15. Про введення воєнного стану в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>

16. Шахрайство у період дії воєнного стану: схеми а як захиститися. URL: <https://finclub.net/ua/priama-mova/shakhraistvo-u-period-dii-voiennoho-stanu-skhemu-ta-iaak-zakhystytysia.html>

17. Сокровольська, Н. Я., and Ю. Я. Хамига. "Фінансове шахрайство: шляхи попередження та методи боротьби." *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка* 23, Вип. 6 (2018): 168-172.

18. Герасименко, О. М. "Шахрайства у вітчизняних компаніях: види, фактори виникнення, професійні схеми та заходи боротьби." *Вчені записки Університету «КРОК»* 1 (53) (2019): 151-160.
19. Teslya, S., and O. Kypasta. "МЕТОДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА УСУНЕННЯ ФІНАНСОВИХ ШАХРАЙСТВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ." *Вісник Львівського університету. Серія економічна* 56 (2019).
20. Шість стратегій протидії шахрайству в бізнесі URL: <https://cfo.ua/ukr/6strategiy>
21. Сокровольська, Н. Я., and Ю. Я. Хамига. "Протидія фінансовому шахрайству у вітчизняних організаціях." *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство* 22 (3) (2018): 73-76.
22. Годнюк, І. В., І. А. Шубенко, and А. О. Вольська. "Фінансове шахрайство у комерційних банках України. Шляхи боротьби у сфері безготівкових розрахунків." *Економічний простір* 165 (2021): с.110-115.
23. Статистичні звіти за 2019 рік. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/72>
24. Статистичні звіти за 2020 рік. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/71>
25. Статистичні звіти за 2021 рік. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/1985>
26. Глобальне дослідження з питань шахрайства у банківській сфері. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ua/pdf/2020/01/Global-Banking-Fraud-Survey.pdf>
27. Протидія фінансовому шахрайству і корупції, форензік розслідування. URL: <https://euconlaw.com/services/combating-financial-fraud/>
28. Політика запобігання шахрайству та корупції. URL: <https://static.privatbank.ua/files/sud/PolicyUA.pdf>

29. Хамига, Юрій. "Основні заходи протидії фінансовому шахрайству в Україні." *Тернопільський національний економічний університет*, с.133-136, (2019).

30. Марушко, Н. С., and I. М. Горбан. "Механізм протидії шахрайству інструментами внутрішнього контролю.", *Приазовський економічний вісник*, Випуск 1 (24) 2021, с. 209-216.

31. Роде, Віталій Юрійович. "Протидія фінансовому шахрайству в Україні: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»." (2022). URL:file:///C:/Users/user/Desktop/%D0%9C%D0%BE%D1%8F%20%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0/%D0%94%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%20%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%95.pdf

32. Україна та ЄС домовилися обмінюватися інформацією щодо фінансових шахрайських схем. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3189542-ukraina-ta-es-domovilisa-obminuvatisa-informacieu-sodo-finansovih-sahrajskih-shem.html>

33. Найкращий вибір – інвестувати в превентивні заходи. URL:<https://ibuhgalter.net/ru/material/1129/22645?fbclid=IwAR2RNK15M972KPrmZsEsSG6l3MK-onRSYYGgpyOmyknvHGFIJAT3Benut8Vw>

34. Прогнозування та профілактика правопорушень на фінансовому ринку України як умова його стабільності. URL:<http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/33%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%82%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BD%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BC%D1%83%D1%80%D>

0%B8%D0%BD%D0%BA%D1%83%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%D1%8F%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%B9%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%81

35. Гніздовище фінансових шахрайств. Лев Парнас і південь Флориди.
URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/lev-parnas/30258527.html>

36. У Польщі попереджають про нові шахрайські схеми.
URL:<https://naszwybir.pl/shahrayi-sms/>

37. Акт Ради від 26 липня 1995 року про укладення Конвенції про захист фінансових інтересів Європейських співтовариств.
URL:<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/konventsija-pro-zakhist-fin-interesiv-ec.pdf>

38. Бюро економічної безпеки обмінюватиметься інформацією з відповідними органами Литви та Латвії.
URL:https://lb.ua/economics/2022/05/24/517803_byuro_ekonomichnoi_bezpeki.html

39. Міжнародний досвід: як контролюють надання соціальної підтримки у країнах Європи. URL: <https://zaholovok.com.ua/mizhnarodnii-dosvid-yak-kontrolyuyut-nadannya-sotsialnoji-pidtrimki-u-krajinakh-jevropi>

40. Sutherland E.H. Is «White Collar Crime» Crime? American Sociological Review. 1945. Issue 10. P. 132–139.